

Turizmga oid til birliklarining Ingliz va O‘zbek tillaridagi qiyosiy tahlili: lingvistik va madaniy o‘ziga xosliklar

Maxmudova Nozimaxon Zoxidjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti Ingliz filologiyasi, o‘qitish meto‘dikasi va tarjimashunoslik fakulteti 202-guruh talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqola Ingliz va O‘zbek tillarida turizmga oid til birliklarini qiyosiy tahlil qilishga bag‘ishlangan. Unda lingvistik va madaniy xususiyatlarning o‘zaro bog‘liqligi o‘rganilib, terminologiya, frazeologiya va so‘zlashuv uslublarining madaniyatga ta’siri tahlil qilingan. Ushbu tadqiqotning natijalari turizm tilining xalqaro muloqotda qanday rivojlanishi mumkinligini ko‘rsatadi va O‘zbek tilida ushbu sohaning terminologiyasini boyitish uchun takliflar beradi.

Kalit so‘zlar: turizm tilshunosligi, qiyosiy tahlil, lingvistik o‘ziga xoslik, madaniyat va til, terminologiya.

Bugungi global davrda turizm iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy rivojlanishda muhim o‘rin tutadi. Xalqaro aloqalar va ko‘p millatli sayohatlar davomida til muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Ingliz tili turizmga asosiy muloqot tili sifatida qabul qilingan bo‘lsa, O‘zbek tili mahalliy turizmni rivojlantirishda milliy madaniyat va an’analarni aks ettiradi. Ushbu maqolada turizmga oid Ingliz va O‘zbek tillaridagi lingvistik birliklar, ularning qiyosiy jihatlari va madaniy xususiyatlari tahlil qilinadi. Maqola nafaqat lingvistik tadqiqotlarni o‘z ichiga oladi, balki turizm tilining global rivojlanishiga ko‘maklashadigan amaliy takliflarni ham taqdim etadi. Keling dastlab mavzuga kirishdan oldin lingvistik xususiyatlar haqida ma’lumotlarni ko‘rib chiqamiz. Lingvistik xususiyatlar deganda biz tilshunoslik, ya’ni lingvistika fanida tilning tuzilishi va funksiyalariga doir belgilovchi xususiyatlar majmuyini tushunamiz. Bu xususiyatlar tilning har bir aspektini, jumladan, fonetik, morfologik, sintaktik, leksik va semantik jihatlarni o‘z ichiga oladi. Har bir tilning o‘ziga xos lingvistik xususiyatlari mavjud: **Fonetik xususiyatlar** — tilning tovush tizimi, ya’ni tovushlar qanday paydo bo‘lishi va qanday o‘zgartirilishi (masalan, vokallar va konsonantlar). **Morfologik xususiyatlar** — so‘zlarning tuzilishi, ularda qaysi qo‘shimchalar ishlatilishi, grammatik shakllarning o‘zgarishi (masalan, son, shaxs, vaqt va hol). **Sintaktik**

xususiyatlar — gaplar va jumlar tuzilishi, soʻzlar va frazalar qanday tartibda joylashishi, ularning oʻzaro bogʻlanish qonuniyatlari. **Leksik xususiyatlar** — soʻzlar va ularning maʼnolari, tilning leksik boyligi va soʻzlashuvdagi ayni zamondagi va tarixiy oʻzgarishlar. **Semantik xususiyatlar** — soʻzlarning maʼno tizimi, maʼno shakllanishi va ularda semantik oʻzgarishlar[7,8]

Yuqorida bir qancha lingvistik xususiyatlar sanab oʻtilib, ularga doir tarif ham berib oʻtildi. Bilamizki turizm sohasida ham ushbu xususiyatlar alohida etiborga molikdir. Bu sohada nafaqat turizmga oid tilning lingvistik oʻziga xosliklari balki ularga bogʻliq holda madaniy xususiyatlar ham oʻrganiladi.

1. Turizm tilining lingvistik xususiyatlari

1.1. Ingliz tilidagi lingvistik xususiyatlar: Ingliz tili xalqaro muloqotning asosiy vositasi boʻlib, turizm tilining global rivojlanishida yetakchi oʻrinni egallaydi. Uning asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat: Qisqalik va aniq ifoda: Ingliz tilidagi terminologiya qisqa va aniq ifodalar orqali maʼlumotni yetkazadi. Masalan: "Itinerary" — sayohat marshruti, barcha bosqichlarni oʻz ichiga oladi [1]. "Layover" — reyslar oʻrtasidagi vaqtinchalik toʻxtash.

Texnologiyaga moslashuvchanlik: Ingliz tilida yangi texnologiyalar bilan bogʻliq terminologiya tez qabul qilinadi. Masalan: "E-ticket" (elektron chipta). "Check-in kiosk" (oʻz-oʻziga xizmat terminali) [2].

Global madaniyatga moslik: Ingliz tilida koʻplab soʻzlar xalqaro sayohatchilar tomonidan osongina tushuniladi. Misol uchun, "All-inclusive" (hamma xizmatlarni oʻz ichiga olgan) yoki "Budget-friendly" (byudjetga mos).

1.2. Oʻzbek tilidagi lingvistik xususiyatlar

Oʻzbek tili turizm sohasida milliy madaniyat va anʼanalarni aks ettiradi. Shu bilan birga, soha terminologiyasini rivojlantirish jarayonida xalqaro taʼsir seziladi.

Oʻzlashgan terminlar: Ingliz tilidan oʻzlashgan atamalar Oʻzbek tilida keng qoʻllaniladi: "Bron qilish" — booking soʻzining moslashuvi [4]. "Registratsiya" — roʻyxatdan oʻtish jarayoni.

Milliy madaniyatga asoslangan birliklar: Oʻzbek tilida turizm sohasiga oid terminlar milliy oʻziga xoslikni aks ettiradi: "Mehmonxona" (mehmonlarni qabul qilish joyi), "Sayohat qoidalari" (travel rules) kabi iboralar Oʻzbekistonning madaniyati va tarixiga mos keladi [5].

2. Frazologik birliklar va madaniy kontekst

2.1. Ingliz tilidagi frazeologik birliklar

Frazeologik birliklar sayohat va turizm sohasida keng qo'llaniladi. Ingliz tilida bunday iboralar amaliy va qulay ma'noga ega: "Travel light" — yengil sayohat qilish, ortiqcha bagajsiz harakat qilish. "Off the beaten path" — kam tanilgan joylarga sayohat qilish. Bu iboralar sayohatchilarning ehtiyojlariga moslashgan va xalqaro darajada mashhur [3].

2.2. O'zbek tilidagi frazeologik birliklar

O'zbek tilida frazeologik birliklar ko'pincha milliy qadriyatlar va an'analarni aks ettiradi: "Mehmon kelsa, rizq keladi" — mehmondo'stlik madaniyatini ifodalaydi.

"Ko'p yurgan biladi" — sayohat tajribaning manbai ekanini anglatadi [5]. Bu birliklar O'zbekistonning mehmondo'stlik an'analari va sayohatga bo'lgan munosabatini ko'rsatadi.

3. Terminologiyaning qiyosiy tahlili

3.1. Ingliz tili terminlari

Ingliz tilida terminologiya qisqa va aniqligi bilan ajralib turadi: "All-inclusive" — xizmatlarning barcha turlarini o'z ichiga oladi. "Sightseeing" — diqqatga sazovor joylarni ko'rish.

3.2. O'zbek tili terminlari

O'zbek tilida bunday tushunchalar kengaytirilgan holda ifodalanadi: "Hamma xizmatlar ichiga kiradi" (all-inclusive). "Diqqatga sazovor joylarni tomosha qilish" (sightseeing) [4]. Bu farqlar O'zbek tilining tasviriy va boy lug'atiga mos keladi.

4. Madaniyat va tilning o'zaro bog'liqligi

Til va madaniyatning o'zaro aloqasi . Til ham madaniyat, ham tabiat hodisasi sifatida mavjud[8]. Shubhasiz, til madaniyatning tarkibiy qismi bo'lib, insoniyatning ijtimoiy tarixidagi eng muhim yutuqlardan biri sanaladi[9]. Dunyoning barcha tillarida unli va undoshlar hamda ko'plab tovushlar almashinuvi zanjirining mavjudligi madaniyat bilan emas, tabiat bilan bog'liqdir[10]. Madaniyat esa tilning mazmun jihatini aniqlaydigan vosita hisoblanadi va har ikkisi bir biriga chambarchas bog'liqdir.. Til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi turizm tilining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ingliz tilida xalqaro standartlar asosida bir xil terminologiya qo'llanilsa, O'zbek tilida mahalliy madaniyatga moslashish kuzatiladi. Misollar: Ingliz tilida: "Customer is always right" (mijoz doimo haq). O'zbek tilida: "Mehmon ulug', mezbon hurmatda" (mehmondo'stlik qadriyatlarini ifodalaydi)[5].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Ingliz va O'zbek tillaridagi turizm terminologiyasi madaniy va lingvistik jihatdan sezilarli farqlarga ega. Ingliz tili xalqaro

muloqot tili sifatida qisqalik va aniqlikka asoslanadi, O‘zbek tili esa milliy qadriyatlar va boy tasviriylik bilan ajralib turadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Crystal, D. (2010). English as a Global Language. Oxford University Press.
2. Jenkins, J. (2007). Global Englishes and Language Change. Routledge.
3. Smith, M. K. (2015). Tourism and Cultural Interactions. Cambridge University Press.
4. Rahmatov, F. (2020). O‘zbek tilida terminologiya yaratish tamoyillari. Toshkent: Fan nashriyoti.
5. Mirzaev, M. (2018). Turizm va madaniyat: qiyosiy tadqiqotlar. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti nashriyoti.
6. **Ferdinand de Saussure** – "*Kurs umumiy lingvistika*" (**Course in General Linguistics**): 2-3-5-bo‘limlar.
7. Noam Chomsky – "*Syntactic Structures*" (1957): Sintaktik xususiyatlar: Chomskyning "*Syntactic Structures*" asarida sintaksis, ya'ni gaplar tuzilishi haqida asosiy tushunchalar *Ch. 1* va *Ch. 2* bo‘limlari.

Foydalanilgan saytlar:

8. https://ares.uz/storage/app/media/2021/Vol_2_No_4/888-892.pdf
9. <https://cyberleninka.ru/article/n/olam-milliy-lisoniy-manzarasi-tasvirida-til-va-madaniyat-mushtarakligi>
10. <https://oefen.uz/uz/documents/referatlar/umumiy/til-va-madaniyatning-o-zaro-aloqasi>

Research Science and
Innovation House

